

EVROPA.

SESTAVIL

FRANT. HRNČÍŘ.

Se 17 původními mapkami, jež většinou nakreslil Jos. Novák.

Cena 10 kr.

V BOBNICÍCH U NYMBURKA.

Nákladem spisovatelovým. — Tiskem Jos. B. Zápotočného
v Rokycanech.

EVROPA.

SESTAVIL
FRANT. HRNČÍŘ.

Se 17 původními mapkami, jež většinou nakreslil Jos. Novák.

V BOBNICÍCH U NYMBURKA.

Nákladem spisovatelovým. — Tiskem Jos. B. Zápotočného
v Rokycanech.

Rakousko-Uhersko.

Říše Rakousko-Uherská hraničí na severu s Německem (Saskem a Pruskem) a s Ruskem, na východě s Ruskem a Rumunskem, na jihu s Rumunskem, Srbskem, Tureckem, Černou Horou, Adriatickým mořem a Itálií, na západě se Švýcarskem, Lichtenšteinskem a Německem (Bavorskem).

Znak (erb) říše jest černý dvouhlavý korunovaný orel s rozpjatýma křídly; pravou nohou drží meč, levou říšské jablko. Barvy říšské jsou černá a žlutá.

Většina ($\frac{2}{3}$) říše jest vysočina, $\frac{1}{3}$ půdy jsou nížiny. Hlavní horstva jsou: Českomoravské hory (jichž nejvyšší částí slovou Sudety), Alpy, Karpaty a Kras.

Nejvyšší horstvo jsou *Alpy*. Prahorní (Střední) Alpy prostupují středním Tyrolskem a odtud dále na východ až na hranice Dolních Rakous. Severní vápencové Alpy táhnou se od jezera Bodamského k Vídní. Jižní vápencové Alpy počínají jižně horního toku Adiže — kdež zdvihá se hora Ortles, nejvyšší hora v celé říši (3900 m) na hranici italsko-švýcarsko-rakouské — a postupují až po ústí řeky

Tisy do Dunaje. Na Alpy každoročně vystupuje množství cestovatelův, aby pokochali se tam rozkošnou vyhlídkou, přírodní krásou a pohledem na sněžné hory a ledovce. Obyvatelstvo žijící na úpatí hor vyhání z jara stáda hovězího dobytka na výborné pastviny alpské; pastevci přebývají na salaších a vyrábějí tam chutný sýr. V Alpách, zejména tyrolských, žijí kamzíci, na něž odvážní myslivci podnikají nebezpečné hony.

K vysočině Českomoravské náležejí: Šumava, Český Les, Smrčiny, Krušné Hory, Sudety s nejvyšší horou Sněžkou (1600 m) a Jeseníky.

Kras sousedí na jihu s Alpami a rozkládá se v Krajině, Přímoří, Charvatsku a Dalmacii. V horách těchto jsou jeskyně, prohlubně i řeky, z nichž voda se ztrácí a opět objevuje. Časem řádí tam studený vítr (bóra). Část Krasu v Dalmacii nazývá se Alpy Dinarské.

Karpaty oddělují Uhry od Moravy, Slezska, Haliče, Bukoviny a Rumunska. Dělí se na Karpaty západní (kde jsou Tatry), střední a východní (Sedmihradské Alpy). Na Tatrách pnou se nejvýše hory Gerlachovka (2700 m), Kriváň. V Tatrách, které neméně jako Alpy jsou divukrásné, tají se četná horská jezírka, zvaná mořská oka (Štrbské pleso); nejvyšší části jsou holé a divoké, nižší pásma pokryta jsou

tmavými lesy a pastviskami. V Karpatech loví myslivci medvědy, rysy, vlky.

Z nížin v říši jest největší Uherská nížina, větší a menší, nížina Haličská a Polabská.

Největší řeka říše jest Dunaj, která vzniká v Německu (v Badensku), teče obojími Rakousy a Uhrami a vlévá se do Černého moře. Na pravém břehu vlévají se do ní: Inu, Enže, Litava, Rába, Dráva a Sáva; na levém břehu: Morava, Váh, Nitra, Tisa, Prut, Seret. Labe s Vltavou teče do moře Severního. Visla se svými přítoky vlévá se do Baltu; taktéž i Odra. Jiné řeky, tekoucí po hranicích nebo říší, jsou: Rýn, Dněstr, Adiže.

Největší jezero jest Blatenské (7 *myr*²) v Uhrách, tamže jest i jezero Neziderské, v Krajině Cirknické, v Tyrolích Bodamské a Gardské, v H. Rakousích sv. Volf-ganga, Travenské, Halšstadtské.

Přímoří a Dalmacie dotýká se moře Jaderské či Adriatické se zálivy Terstským, Řeckým a Kotorským. V moři Jaderském leží některé ostrovy (Kerk, Čres, Lošiň, Brač, Korčula, Mlět a j.).

Podnebí jest v říši celkem mírné; nejteplejší jest na jižním úpatí Alp, při moři Jaderském a v nížinách uherských.

Říše Rakousko-Uherská jest 12krát tak veliká jako Čechy; má 6220 (s Bosnou a Her-

cegovinou 6700) *myr*² a 42 milliony (Bosna a Hercegovina $1\frac{1}{2}$ mill.) obyvatelů. V celé Evropě, ba na celém povrchu zemském není státu, který by měl tak různé národy, jako Rakousko. Jsou tu předem **Slované**, jichž jest 22 millionů. Slované dělí se na Čechy (6 a s uherskými Slováky $8\frac{1}{2}$ millionů), Poláky (4 mill.), Rusy (4 mill.), Slovinci ($1\frac{1}{2}$ mill.), Srbo-Charváty $3\frac{1}{2}$ mill.); mimo to bydlí zde slovanští Bulhaři. **Němci** počítá se na 10 millionů, **Maďarů** 5 mill., **Románů** 4 mill. Románi dělí se na Vlasy, jichž jest $\frac{1}{2}$ mill., a Rumuny (přes 3 milliony). Též zde jsou Řekové, Arméni, Cikáni. Všichni tito národové dle článku 19. základních zákonů ze dne 21. prosince 1867. jsou rovnoprávní a rovnocenní.

Dle náboženství jest 32 mill. katolíků (římských katolíků 28, řeckých a arménských katolíků 4 mill.), pravoslavných 4, evangelíků 4 (reformovaných $2\frac{1}{2}$, augsburských $1\frac{1}{2}$), židů 2 milliony. Správu katolíků řídí 14 arcibiskupův a 38 biskupů, pravoslavných 3 metropolitů a 10 biskupů; správu evangelíků vrchní církevní rada ve Vídni s 10 superintendenty a 22 seniory.

Vzdělanost obyvatelstva zmáhá se utěšeně; není ovšem při rozsáhlosti říše a různosti národů všude stejná. Lidové vzdělání dosud nevyhovuje

v Haliči, Bukovině, Dalmacii a v některých částech Uher; nejvzdělanější obyvatelé jsou v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Dolních Rakousích.

Hlavní výživu poskytuje obyvatelstvu polní hospodářství; nejvíce obilí roste v Uhrách, na Moravě, v Čechách a v Haliči. Nejvíce vinic jest v Uhrách, v Dalmacii, Dol. Rakousích, Tyrolsku, Chorvatsku a Slavonii; lesy v zemích alpských a Bukovině. V zemích alpských chovají výborné koně i skot, ovce v Uhrách, bource v jižním Tyrolsku. Zlato dobývá se v Sedmihradsku, Uhrách, Solnohradsku a v Tyrolsku, stříbro v Uhrách a Čechách (v Příbrami a Jáchymově), cín v Čechách (v Krušných horách), měď v Uhrách, železo téměř ve všech zemích, tuha v Čechách (u Švarebachu) a na Moravě (u Starého Města a Jemnic). Nejvýnosnější doložení na kamenné uhlí jest v Čechách, Haliči, H. a D. Rakousích, v severních Uhrách. Krušné soli dobývá se nejvíce v Haliči (u Věličky a Bochně), v Uhrách a Sedmihradech. Minerálních vod jest v říši veliké množství.

Průmysl v říši jest na vysokém stupni. Nejlepší ocel vyrábějí ve Štyrsku, ze železa robí se nejvíce zboží v Čechách, na Moravě a v Korutanech; nejlepší sklo v Čechách. Tkanin lněných, vlněných, bavlněných a hedvábných, cukru

a piva vyrábí se nejvíce v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Dolních Rakousích a ve Vorarlbersku.

Zboží průmyslnické i mnohé suroviny rozvázejí obchodníci po moři, větších jezerech, řekách, železnicích a silnicích po území říše i za hranice; do říše pak přiváží se: rýže, káva, čaj, tabák, bavlna, petrolej; hodiuky, jehly.

Říše Rakousko-Uherská skládá se ze 17 zemí, které dělí se na dvě polovice: země Rakouské (Předlitavské) a země Uherské (Zalitavské), spojené pod jedním společným panovníkem. Každá polovina říše má zvláštní zřízení státní, říšský sněm a zvláštní ministerstvo, prvé se sídlem ve Vídni, druhév Pešti; společné celé říši záležitosti spravuje ministerstvo říšské.

Jednotlivé korunní země jsou v Rakousku: království České (hlavní město Praha), markrabství Moravské (Brno) a vévodství Slezské (Opava); arcivévodství Dolní Rakousy = pod Enží (hlavní a sídelní město říšské Vídeň), arcivévodství Horní Rakousy = nad Enží (Linec), vévodství Solnohradské (Solnohrad), vévodství Štyrské (Štyrský Hradec), vévodství Korutanské (Celovec), vévodství Krajinské (Lublaň), knížecí hrabství Tyrolské s Vorarlberskem (Innsbruck), Přímoří (Terst, Gorice), království Haličské (Lvov), vévodství Bukovinské (Černovice), království Dalmatské (Zader).

Země Uherské jsou: království Uherské (Pešť-Budín) v jedno spojené s velkovévodstvím Sedmihradským (Sibiň), království Charvatsko-Slavonské (Záhřeb, Osek).

Mimo tyto země náležejí ještě k mocnářství Rakousko-Uherskému balkánské země Bosna (Sarajevo) a Hercegovina (Mostar), které Rakousko obsadilo (okupovalo) r. 1879.

Rusko.

Carství (císařství) **Ruské** hraničí na severu se Severním Ledovým mořem, na západě s Norskem a Švédskem, s mořem Baltickým, Německem, Rakouskem a Rumunskem, na jihu s mořem Černým a Asii, na východě s Kaspickým (Chvalinským) mořem a Asii.

Značka Ruska jest černý, dvouhlavý orel s rozpjatýma křídly, jenž v pravém drápu drží zlaté žezlo, v levém zlaté říšské jablko. Barvy říšské jsou černá, červená a bílá.

Země jest celkem rovina, málo vyvýšená; na ohromné prostore říše nejsou hory, nýbrž pouhé vlnovité vyvýšeniny. Mnohé nížiny (stepi) porostlé jsou vysokou travou. Pobřeží, jakož i hladina moře Kaspického jsou nižší — až o 26 m — než hladina světových moří.

Na rozhraní mezi Evropou a Asií pue se pohoří Ural, který jest na severu pustý (bílý), ve středu bohatý rudami, na jihu lesnatý. Mezi mořem Kaspickým a Černým rozkládá se pohoří Kavkazské s četnými sopkami, bahen-

ními a petrolejovými prameny; nejvyšší hora je tam Elbrus (5600 m). — Jezer má Rusko hojnost; známější jsou Ladoga, Oněga a Kaspické moře, největší to jezero na povrchu zemském. Rovněž řek je bezpočet. Do Severního moře teče Pečora a Dvina; do Baltického Něva; do Černého Dněstr, Dněpr, Don; do Kaspického největší a nejdelší řeka evropská Volha a řeka Ural. — Podnebí při veliké rozsáhlosti říše jest rozdílné; na severu je dlouhá zima a krátké léto; uprostřed říše je mírné podnebí; na jihu bývá léto dlouhé, horké a suché, zima krátká a tuhá.

Rusko je devětkrát větší než Rakousko, obsahujíc 54.000 *myr*²; zaujímá tedy více než polovici Evropy. Mimo to državy ruské v Asii (Sibiř) měří 170.000 *myr*², má tedy celá Rus rozlohu více než 4krát větší než všechny ostatní státy evropské dohromady. Počet obyvatelstva vzrůstá každým rokem nesmírně; nyní čítá se ho přes 110 mill., v asijské Rusi žije mimo to přes 20 mill. lidí. Obyvatelé Rusi jsou velikou většinou Slované; nejvíce ($\frac{4}{5}$) jest Rusů, (Velkorusi uvnitř země, Bělorusi na západě, Malorusi na jihu), Poláků čítá se 8 millionů, Finů či Čuchonců 3 milliony; mimo to bydlí zde Lopari, Samojedi, Švédové, Rumuni, Řekové, Tataři, Arméni, Bulhaři, Čechové, Němci, Židé. — Panující náboženství jest pravoslaví,

54.000 myr²

vyznávané všemi Rusy, jehož hlavou jest ruský car (císař); Poláci jsou katolíci, Němci a Finové evangelíci, Tataři mohamedáni. — Ve vzdělanosti zůstal zvláště obecný selský lid (mužící) pozadu, poněvadž Rusové až do XV. století, po celých 200 let, úpěli pode jhem surových Tatarů; teprve od času cara Petra Velikého vzdělanost na Rusi se vzмáhá. Škol obecných je málo, ale zřizují a zlepšují se stále. Universit jest jen 10. Výborné spisy ruských spisovatelů (Puškin, Lermontov, Tolstoj, Gogol, Dostojevski) vedle francouzských a anglických cení se v celém světě nejvýše. Rusové píší zvláštním písmem, zvaným kyrilicí.

Usedlé obyvatelstvo Rusi živí se hlavně rolnictvím; střední Rus (černá země) jest obilnicí celé říše, ba zásobuje v čas potřeby celou ostatní Evropu. Mimo veliké množství obilí pěstuje se tam hlavně len, konopě, tabák; na jihu daří se víno, jižní ovoce, čaj. Tataři mezi Volhou a Uralem a na stepích jsou kočovníky; chovají veliká stáda dobytka. Na severu obývají národové lovečtí. — Zvířectvo je velmi rozmanité; na severu žije sob, na jihu dvouhrbý velbloud. Ze šelem žijí na Rusi vlci, medvědi, lišky. Ruský kůň (rysák, klusák) je výtečný, otužilý běžec a platí se zaň až 8000 rublů (1 rubl ve zlatě = 100 kopějek = 4 K); kozácký kůň jest maličký, ostražitý a účelivý jako pes. V Podolí

(rovina na středním Dněstru) chovají výborný skot a vepře. — Ural bohat je na zlato, stříbro, platinu, železo, měď, uhlí. Na Kavkaze prýští se ze země hojně petroleje. — Průmysl a obchod nalézá se hlavně v rukou židovských a německých. Ruská juchta (kůže) je známa v celém světě. Kaviár (v soli naložené jikry jesetra a vyzy, nejlepší je kaviár astracháňský) vyváží se daleko široko.

Hlavní město *Petrohrad* (rusky Petěrburg), čítající $1\frac{1}{4}$ millionu obyvatelů, jest jedno z nejmladších měst v Evropě; byloť založeno r. 1703. od cara Petra. Leží na řece Něvě v krajině močálovité; všecky domy vystavěny jsou na rošttech a jehlách. Nejkrásnější budovy jsou chrám sv. Izáka a zimní palác carský. Přes řeku vedeno jest asi 200 mostů. Nejnádhernější ulicí jest Něvský prospekt. Náměstí jest celkem 64, kostelů 140, kaplí 150. Petrohrad je první obchodní město říše. Na blízku (jižně) města jsou letohrádky Petěrhof, Carskoje sělo. Naproti Petrohradu na ostrůvku v moři je pevnost Kronštadt, která má chrániti města proti nepřátelským lodím. Druhé sídelní a bývalé hlavní město říše jest *Moskva* (skoro 1 million obyvatelů), již lid matičkou Moskvou nebo bělokamennou nazývá. Uprostřed města jest opevněná část Kreml, s krásnými chrámy, paláci a kláštery a s věží sv. Ivana, na níž jest největší zvon v Evropě („Ivan Veliký“, váží 250 tisíc *kg*). V Moskvě konají se korunovace ruských carů. Roku 1812. Moskva vyhořela při vpádu Napoleona I., ale byla znova a vkusněji vystavěna. Množství ústavů dobročinných (nalezinec pro 5000 dětí) a vzdělavacích s universitou v čele. Moskva je sídlem průmyslu,

hlavně ve zbraních. *Varšava* s předměstím *Pragou* (skoro 700 tisíc), bývalé hlavní město království Polského, má množství krásných paláců; je tu značný průmysl a čilý obchod; do roka konají se tu dva veliké trhy. *Oděsa* (na 500 tisíc ob.), kvetoucí obchodní město při Černém moři, má universitu, přístav, mořské lázně; založeno bylo teprve r. 1794. Na poloostrově *Krimu* jest město *Sevastopol*, druhdy silná pevnost; pověstno je strašné 11měsíční jeho obléhání a dobytí Angličany a Francouzy roku 1855. Též je tam rozkošný letohrad ruské carevny, *Livadia* zvaný. *Staroslavné*, třetí stoličné město říše *Kyjev* (300 tisíc) má universitu, podzemní klášter a jest sídlem arcibiskupa, který se nazývá metropolitou vši Rusi. *Riga*, druhé obchodní město říše, jest obýváno hlavně Němci. V *Nižním Novgorodě* konají se veliké trhy, na nichž ruští obchodníci prodávají obilí, čínští čaj, sibiřští kožešiny, západoevropští stroje a výrobky průmyslové. V *Kazani* jsou továrny na kůže. Jiná pamětihodná města jsou: *Astrachaň*, (kaviár, rybolov), *Tiflis* (sírné lázně), *Baku* (petrolej), *Vilno* (býv. sídlo knížat litevských), *Novgorod Velký*, *Smoleňsk* (vítězství Napoleonovo r. 1812.), *Helsingfors* (universita), *Saratov* a *Samara* (obchodní města na Volze), *Azov*, *Charkov*, *Orenburk*, *Jekatěrinburk*.

Francie.

Republika Francouzská hraničí na severu s průlivem *La Manche* (Lamanš), Belgií, Lucembur-

kem, na východě s Německem, se Švýcarskem a Itálií, na jihu s mořem Středozemním (záliv Lyonský = Lví) a Španělskem, na západě s Atlantickým oceánem (záliv Biskajský).

Národní barvy Francie jsou bílá, modrá a červená (trikolora).

Země je dílem vysočina, dílem nížina se sklonem k oceánu Atlantickému a k moři Středozemnímu. Na hranici jižní strmí Pyreneje, na východě Alpy, pohoří Jurské a Vogesy. Uvnitř země zdvihají se hornatiny Seennny. U dolního toku řeky Róny prostírá se rovina Provanská (Provençalská). Francie má více než 100 splavných řek; nejdůležitější jsou Loira (čti Loara), Seina (Séna), Garonna, Rhôna (Róna). Mezi četnými průplavy vyniká veliký průplav, který spojuje Garonnu s mořem Středozemním. — Podnebí jest mírné, v horách tuhé, na severu jako v Čechách, na jihu teplé jako v Itálii.

Francie má rozlohy více než 5200 *myr*², je tedy desetkrát větší než Čechy; obyvatelů má 38 millionů, mimo málo Italianů (na ostrově Korsice) a židů vesměs samých Francouzův a katolíků. Francie má četné osady ve všech dílech světa (Alžír a nejnověji ostrov Madagaskar v Africe, Kočínčinu v Zadní Indii, v Americe část Guyany, v Australii ostrov Novou Kaledonii). Francouzové jsou národ velmi zámožný

a vzdělaný; písemnictví jejich vyniká mezi všemi národy světa. V starší době vynikli spisovatelé: divadelních her Molière (čti Molier), bajkář Lafontaine (Lafontén), vychovatel a filosof Rousseau (Rusó), Voltaire (Voltér); v novější básník Lamartine (Lamarten), národní pěvec Beranger (Beranzé), povídkář Viktor Hugo (Ýgo), George Sand (Žorž Sandová), Eugen Sue (Sy), Dumas (Dyma), Daudet (Dódé), Zola, Arnošt Denis (Dený — napsal spis Konec samostatnosti české). Množství vysokých škol, vědeckých a uměleckých ústavů. Avšak vzdělání obecného lidu bylo do nedávna zanedbáváno. Francouzové jsou národ šlechtitný a velice zdvořilý; prostý lid je hospodárný a pracovitý; ale mají také vady: jsou nestálí, lehkomyšní, bojechtiví, ješitní, pyšní ve štěstí, zoufalí v nehodách. Nás Čechy mají Francouzi v poslední době u veliké lásce. — Celá země rozdělena je na okresy (departementy). V čele francouzské vlády jest poslanci volený předseda (president).

Francie jest velmi úrodná. Hlavní plodina jest víno, kterého urodí se ve Francii po Italii a Španělsku nejvíce ze všech zemí na světě; nejlepší vína jsou šampaňské a bordóské. V jižní Francii jsou olivové sady; z oliv lisuje se tu známý olej (provanský, obyčejně brabancový zvaný). Značné jest hedvábnictví. Dobytkářství nevyniká; pouze koně mají dobrou pověst (kůň

normanský, francouzský či peršeronský), vepři a ovce. Rozsáhlý jest chov králíků, kteří jsou Francouzům oblíbenou krmí. Průmysl po anglickém zaujímá přední místo; předčí však nade všechny svým vkusem a nádherou. Francouzští krejčí pro pány i dámy šijí nejvkusněji a mají zakazníky z celého světa; vkus Pařížanů v oděvě, špercích atd. jest rozhodující po celém světě. — Obchod po anglickém a severoamerickém jest největší. Ve Francii počítají peníze na franky po 100 centimech; 1 frank = 95 h.

Hlavní město **Paříž**, po Londýně největší město v Evropě, první tovární a obchodní město říše, čítá $2\frac{1}{2}$ millionu obyvatelů, má 4000 ulic, 73 boulevardů (širokých procházek), 30 mostů přes Senu. Nejpmátnější budova je starý chrám Notre-Dame (čti Notrdam = naše paní — Panna Maria); nejkrásnější palác Louvre (čti Lúvr), jenž obsahuje drahocenné obrazy, sochy, starožitnosti a jiné památky umělecké a vědecké. V invalidovně s chrámem odpočívají kosti císaře Napoleona I. Nedaleko Paříže jest město Versailles (Versaj), kde druhdy sídlili králové francouzští. Prvním námořským a obchodním městem francouzským jest **Marseille** (Marsej) se 400 tisíci obyv.; v okolí je přes 5000 krásných letohrádků mezi vinicemi a olivovými háji. Jsou tu též mořské lázně. V **Lyoně** (500 tisíc ob.) jest nej přednější sídlo hedvábnictví na celém světě. **Bordeaux** (Bordó), 250 tisíc ob., v okolí daří se výborné víno, po městě nazvané. Město Rouen (Ruan) je průmyslem vlnářským v zemi nej přednější. V Remes i bývali francouzští králové od XII. věku korunováni a skládali přísahu korunovační na evangelium, psané

slovansky prý od sv. Prokopa, opata sázavského. Avignon (Aviňon) býval sídlem papežů (1309. – 1377.). U Kreščaku r. 1346. zahynul v bitvě český král Jan Lucemburský. Orlean osvobodila v XV. století prostá selská dívka Johanna (zvaná odtud Panna Orleanská) z obležení Angličanů, kteří téměř celou zemi si podrobili, a zachránila město i vlast; Angličané, zmocnivše se dívky, upálili ji v Ruanu, kdež (i v Orleanu) postaveny hrdinné panně pomníky. U Sedanu dne 1. září 1870. byli Francouzové od Prusů poraženi, a vojsko francouzské i s císařem Napoleonem III. upadlo do zajetí. Na úpatí hor leží Nizza (Nica), jejíž povětrnost svědčí výborně lidem, plicními neduhy stíženým. V Ajacciu (Ajačo) na ostrově Korsice narodil se Napoleon I.

Knížectví Monacké.

Nedaleko Nizze blíže hranice italské na pobřeží Středozemního moře jest samostatné knížectví Monacké, mající pouze 0·2 *myr*² rozlohy se 13.000 obyvateli národnosti italské. Hlavní místo je městečko Monako, ležící na příkré skále; nalézají se tu pověstné herny. Knížectví Monacké jest pod ochranou Francouzské republiky.

Německo.

Clisafství Německé hraničí na východě s Ruskem a Rakouskem, na jihu s Rakouskem a Švýcarskem, na západě s Francií, Lucemburskem, Belgií a Holandskem, na severu s mořem Severním, Dánskem a Baltickým mořem.

Znak Německa jest jednohlavý černý orel s pruským orlem na prsou; barvy černo-bílo-červená (pruské barvy jsou černo-bílá).

Jižní část říše jest vysočinou, (ač i tu jest úrodná nížina Hornorýnská), severní nížinou (Německou). Z Alp vybíhají do Německa Bavorské Alpy; vysočina francouzská zasahuje sem Vogesami. Vysočina Českomoravská zasahuje do Německa částmi: Krkonošemi, Krušnými horami, Smrčinami, Českým lesem a Šumavou. Dále jsou horské skupiny: Švábský a Francký Jura, Durinský les, Teutoburský les, Harc. Ze řek vlévají se do Baltického moře Visla a Odra, do Severního Labe, Emže, Rýn; k Černému moři plyne Dunaj s přítoky Lechem, Innem. Jezer je v říši veliké množství (v již. Bavořích 70, v Meklenbursku přes 300). Z jezer největší jest Bodamské jezero; kdo by celé toto jezero chtěl obejít, musil by ujít 54 hodiny cesty. Četné průplavy spojují všechny důležitější řeky. Podnebí jest celkem mírné a zdravé.

NĚMECKO

5400 *mjr*²

52 *mil.* ob.

Německo rozlohou jest menší (o země koruny České: Čechy, Moravu, Slezsko) nežli Rakousko, měříť 5400 *myr*², obyvatelů má však mnohem více, 52 milliony, většinou Němců; žije zde však také mnoho Slovanů (5 mill.), Poláků (v Poznaňsku), Srbů (v Lužici), Čechů (ve Slezsku a Kladsku); Francouzi bydlí v Elsassku a Lotrinsku a Dánové ve Šlesvíku. Jižní Němci většinou a Poláci všickni jsou katolíci ($\frac{3}{5}$), severní Němci evangelíci ($\frac{3}{5}$). Židů žije zde málo ($\frac{1}{2}$ mill.). Vzdělání je v Německu na vysokém stupni, školství nižšímu, střednímu i vysokému (22 universit) věnuje se veliká péče. Předními básníky a spisovateli německými byli Schiller (Šiler), Göthe (Géte), Lesing, filosof Kant, hudební skladatelé Bethoven a Vagner.

Obyvatelstvo živí se většinou polním hospodářstvím a chovem dobytka. Úrodná půda a důmyslné i pilné zdělávání jsou příčinou, že daří se tam hojně obilí, len, konopě, řepka, čekanka, cukrovka (u Magdeburka), tabák (u Norimberka), dobrý chmel (v Bavorsku). V Erfurtě kvete zahradnictví, v Porýní vinařství. V Alpách chová se skot; bavorský kůň je těžký, ale dobrý tahoun; užívá se ho hlavně při dělostřelectvu. Holštýnský (dánský) kůň má těžkou hlavu, ale je trpělivý a vytrvalý (Dánové kupují chrudimská hřibata, a potom je dospělá prodávají za pravé holštýnské). Ušlechtilé ovce

(elektorální) chovají se v Sasku. Hare znám je chovem kanárků. — Střední Německo bohato je železem, uhlím a solí. Na pobřeží Baltického moře loví se jantar (pryskyřice z předvěkých stromů jehličnatých), u Míšeň nalézají se porcelánová hlína, Hanoversko má mnoho rašeliny. Drahých kovů dobývá se tam málo. — Průmysl vyniká vedle anglického a francouzského, zvláště v bavlnictví a výrobě zboží vlněného, lněného a kovového. Obchod je čilý, poněvadž je v zemi hojnost železnic, splavných řek, průplavů. Dováží se vlna, bavlna, káva, ovoce (hlavně z Čech); vyváží se zboží bavlněné, železné, uhlí, stroje. V Německu počítají peníze na marky po 100 pfenících. 1 marka má 1 K 75 h.

Císařství Německé skládá se z 25 samostatných státův a 1 říšské země, které r. 1871. spojily se v jedinou říši. Pruský král jest dědičným německým císařem, zastupuje říši proti cizím mocnostem a velí všemu vojsku. O společných záležitostech a zákonech radí se říšským sněm v Berlíně; jinak má každý stát svou vlastní vládu, která o vnitřních záležitostech svých rozhoduje sama. Z těchto států 22 mají dědičné panovníky: 4 krále, 6 velkovévodů, 5 vévodův a 7 knížat. Vedle toho jsou tři svobodná města a 1 země říšská. Státy tyto jsou:

1. **Království Pruské** zabírá skoro $\frac{2}{3}$ celého Německa, máje rozlohy 3500 myr^2 a 32 miliony

obyvatelů. Dělí se na 11 částí (provincií): Braniborsko, Pomořany, Prusko, Poznaňsko, Pruské Sasko, Pruské Slezsko, Šlesvík a Holštýn, Hanoversko, Vestfalsko, Pruské Hessensko-Nassavsko, Porýnsko a Hohen-zollernsko (na horním toku Dunaje). Uprostřed Braniborska a všeho Pruska v širé rovině na řece Sprévě leží **Berlín** (přes 1 $\frac{1}{2}$ milionu obyvatelů), hlavní město Pruska i císařství Německého. Hlavní a nejnádhernejší ulice zvaná „Pod lipami“ má čtver-násobné stromořadí lipové a krásné paláce. Berlín jest prvním průmyslovým i obchodním městem v celé říši. Původně bylo založeno Slovy. V okolí jsou vesnice (Nová ves, Schönlinde [čti Šénlinde], Friedrichshagen), které ještě nedávno měly české obyvatelstvo. V Postupimi je královský zámek, hrobka krále Bedřicha II. a továrna na zbraň. — V Pomořansku je důležité obchodní a průmyslové město Štětín (150 tisíc ob.). Nedaleko odtamtud v moři jest ostrov Rujana, kde druhdy měli Slované svatyni Svantovitovu a Ranovitovu, s modlou ohromné velikosti, mající sedm lidských obličejů. Frankfurt nad Odrou. — Královec (180 tisíc) založil český král Přemysl Otakar II. na křížovém tažení proti pohanským Prusům. V Toruni narodil se slavný hvězdář Mikuláš Koperník, Polák a popraotec Čech. — Poznaň v Poznaňsku byla sídlem polských králů. — V Hnězdě jest arcibiskupský chrám s náhrobkem biskupa českého Vojtěcha. — Lešno bylo po bitvě Bělohorské útočištěm Českých bratří; zde Komenský sepsal nejlepší své díla. — Slezsko (s Kladskem) náležející k zemím koruny České, odňal pruský král Bedřich r. 1742. císařovně Marii Terezii. **Vratislav** (400 tisíc obyv.) má universitu, starožitný katol. chrám, evang. chrám s nejvyšší věží a největším zvonem ve Slezsku. U Lehnice poražení byli r. 1241. křesťané od Ta-

tarů. — Kladsko, Zhořelec, Nisa. — Magdeburk (Děvín) v Sasku má četné továrny a obchod po Labi; tam sv. Vojtěch byl na učení. V Halle jest universita a na blízku solné doly (odtud slove město též Dobrosůl). Ve Wittenberce vystoupil Luther se svým učením. Erfurt prodává ze svých zahrad semena po celé Evropě. Město Naumburk oblehal r. 1432. Prokop Veliký; dle pověsti prosbami a pláčem dětí naumburských dojat odpustil městu; od té doby každoročně koná se tu slavnost „Svátek husitských třešní“. — V Šlesvík-Holštýnsku, obývaném hlavně Dány, je přístav říšský Kiel, kde je průplav spojující moře Severní s Baltickým. — V bývalém (do r. 1866.) král. Hanoverském je hl. město Hanover. — Ve vestfálském městě Münsteru a Osnabrůku smluven byl r. 1648. známý mír vestfálský, jímž skončena válka třicetiletá. — V Hesensku ve Šmalkadech jsou železářny. Dle města pojmenována je válka Šmalkadská, vedená Karlem V. proti evangelíkům německým, která i pro Čechy měla neblahé následky, ač se jí Čechové činně neúčastnili, leč jen evangelíkům pomoc slibovali. Frankfurt nad Mohanem (230 tisíc obyvatelů) byl druhdy svobodným městem, důležitý peněžní obchod, sbírka nerostů a památná radnice, kde chová se „zlatá bulla“ našeho krále Karla, otce vlasti. — V Porýní Kolín (300 tisíc obyv.) má nejkrásnější chrám v říši; zde vyrábí se t. zv. kolínská voda (voňavá). Cáchy jsou pohřebištěm císaře Karla Velikého; zde bývali ve středověku němečtí králové korunováni. — V Hohenzollernsku je hrad, kolébka Hohenzollerů, nynějšího panujícího rodu pruského (a rumunského).

2. **Království Saské** měří 150 *myr*² a čítá skoro 3¹/₂ mill. ob., vesměs skoro evangelíků, pouze

několik tisíc (50) katolíků, mezi nimi královská rodina. Světoznámý chov ovcí; nejlepší vlna (kurfiřtská) na světě. Hlavní město **Dráždany** (300 tisíc ob.) ležící na Labi, má znamenitou obrazárnu, sbírku klenotů (díl sbírek byl sem odvezen v 30leté válce z Čech). **Lipsko** (450 tisíc ob.) má světové trhy, první knihkupecký obchod v říši (lipská vazba knih). Universita založena r. 1409. pro vystěhovalé z Prahy professory a studenty. R. 1813. poražen tu Napoleon ve trojdenní bitvě od Rakušanů, Rusův a Prusův. V Budišíně je středisko lužických Srbů. Žitava leží u samých hranic českých. Ochranov založili Čeští bratři. U Freiběrka těží se stříbro. U Míšně nalézá se porcelánová hlína, ze které ve městě robí se nádobí, zvláště dýmky.

3. Království Bavorské jest o něco větší než Čechy s Moravou (760 *myr*²), obyvatelů má skoro 6 mill. ($\frac{2}{3}$ katol., $\frac{1}{3}$ evang.) Hlavní město **Mnichov** (400 tisíc) leží na málo úrodné rovině. Universita, krásné sbírky umělecké, zejména bohatá obrazárna. Známý jsou tamější veliké pivovary. — U Augšpurku byli r. 955. (pomocí knížete českého Boleslava I.) poraženi Maďaři. Odtud k říšskému sněmu podáno od přívržencův Lutherových vyznání víry (které proto nazývá se augšpurským). V Norimberce vyrábí se zvláště mnoho hraček, „norimberské zboží“, tužky, rýsovadla; slavné trhy na chmel. Nedaleko Řezna je Walhalla, chrám, v němž se ukládají sochy znamenitých mužův německých. Ve Schweinfurtě (Švajnfurt, Svinibrod) unesl Břetislav Jitku z kláštera. Pasov.

4. Království Vírtemberské má 195 *myr*² rozlohy a 2 mill. obyvatelů. Hlavní město **Štuttgart** má bohaté sbírky vědecké a četná knihkupectví,

Pevnost Ulm na Dunaji proti Bavorsku (dýmky „ulmačky“).

5. **Velkovévodství Badenské.** Zde vzniká Dunaj. Hlavní město *Karlsruhe* (80 tisíc obyv.) má techniku, hvězdárnu a botanickou zahradu; město je vějířovitě stavěno. Heidelberg má slavnou universitu; byl sídlem falečných kurfirstů (Bedřich, král český); hajdlberský sud měří 3748 hl. Baden-Baden, lázeňské místo. V Kostnici na Bodamském jezeře upálen byl Mistr Jan Hus 6. července 1415.

6. **Velkovévodství Hessenské** má hlavní město *Darmstadt*; Mohuč (Mainc), silná pevnost, do r. 1866. obsazená rakouským vojskem.

7. **Velkovévodství Oldenburské** s hlavním městem Oldenburkem, které má největší trhy na koně v celém severním Německu.

8. **Velkovévodství Meklenbursko-Zvěřinské.** Obyvatelé většinou poněmčelí Slované (Bodrci), veliká část šlechty, ba sám panující rod jest původu slovanského. Hlavní město Zvěřín.

9. **Velkovévodství Meklenbursko - Štřelické.** Hlavní město Štřelice.

10. **Velkovévodství Sasko-Výmar-Eisen-ašské.** Sídelní město Výmar, Jena má universitu. Na hradě Wartburce Luther přeložil písmo svaté na jazyk německý.

11. **Vévodství Brunšvícké,** hlavní město Brunšvik.

12. **Vévodství Anhaltské,** hl. město Dessava

13.—15. **Vévodství Saská.** Meiningy, Koberk (a Gotha), Altenburg jsou hl. města tři stejnojmenných vévodství.

16., 17. **Knížectví Švarcberská.** Rudolstadt a Sondershausen jsou hl. města dvou stejnojmenných knížectví.

18., 19. **Knížectví Lipská:** Šaumburk-Lippe, hl. město Bykeburg; Lippe, hl. město Detmold u Teutoburského lesa.

20. **Knížectví Valdecké.** Pyrmont, jedno z nejslavnějších lázeňských míst v Evropě.

21., 22. **Knížectví Reuská.** Schleiz (Rajslajc) a Greiz (Grajc).

Tři svobodná města:

23. **Hamburk** (600 tisíc ob.) největší obchodní město říše; odtud plaví se pravidelně parní lodi do všech větších přístavův evropských a amerických. V Hamburce jest největší chrámová věž na světě při chrámu sv. Mikuláše. Proti ústí labskému jest zajímavý ostrov Helgoland.

24. **Bremy** (150 tisíc), druhé obchodní město; odtud vystěhovalci, zvláště čeští, plují po lodích do sev. Ameriky. Rybolov.

25. **Lübek** (Bukovec) druhdy nejslavnější obchodní město v Německu. Vede hlavní obchod s Ruskem.

26. Říšských zemí **Elsaska a Lotrinska** dobyli Němci r. 1871. na Francii. **Štrasburk** (140 tisíc ob.) jest ověnčen pevnými hradbami. Krásný chrám a znamenitá knižnice tamější utrpěly mnoho pruským obléháním. V Lotrinsku jest pevnost Mety, ještě znamenitější než Štrasburk v Elsasku. — Obě země obývány jsou hlavně Francouzy, hluboce želícími násilného odtržení svého od Francie, mateřské jejich země.

Švýcarsko.

Republika Švýcarská (latinsky Helvetia) hraničí na východě s Rakouskem, na severu s Německem, na západě s Francií a na jihu s Itálií.

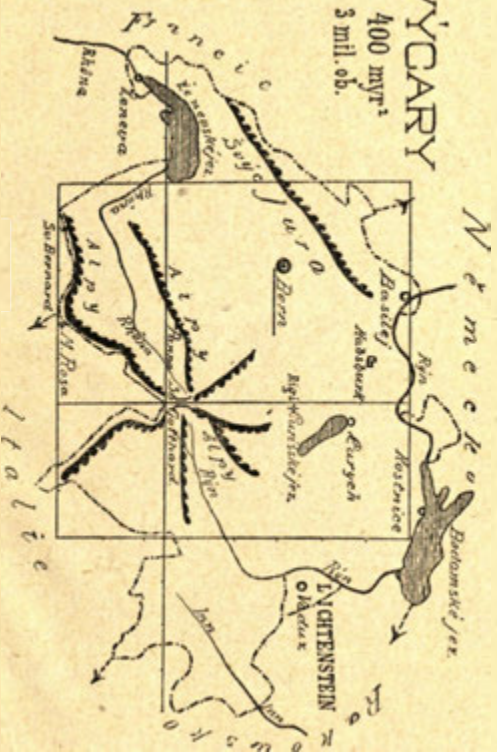
Znak země jest stříbrný kříž v poli červeném, obklopený erby jednotlivých kantonů; zemské barvy jsou červená a bílá.

Švýcarsko jest nejhornatější a nejvýše položená země evropská. Prostupují ji Alpy (nejvyšší hora Monte Rosa 4600 m); horou sv. Gottharda vede železniční tunel, dlouhý 15 km (skoro 4 hod. cesty). Krásná vyhlídka jest s vrchu Rigi, na nějž vede nyní několik železných drah. Jiné známé hory jsou: Panna a sv. Bernard. Na západě země jest pohoří Jura. Nejdůležitější řeky jsou Rýn, Rhôna a Inn. Švýcarsko má mnoho jezer s hlubokou, čistou vodou a půvabným okolím; nejznámější jsou jezero Bodamské, Ženevské, Curyšské.

Země obsahuje přes 400 myr² a čítá 3 mill. obyvatelů. Z každých 100 obyvatelů jest dle národnosti 70 Němců, 25 Francouzů a 5 Italův, dle náboženství 60 evangelíků reformovaného (helvetského) vyznání a 40 katolíků. Hlavní výživou obyvatelstva jest průmysl, zejména hodinářský, hedvábnictví, obchod, vzorný chov dobytka hovězího (švýcarský sýr, ementálský

ŠVÝCARY

400 myl.
3 mil. ob.

sýr v okolí hlavního města Bernu); četní Švýcaři jsou vůdci cizinců, kteří z celého světa přijíždějí, aby se podívovali přírodními krásám země. Školství švýcarské jest ve vzorném stavu; university jsou 4 (v Basileji, Curychu, Bernu a Ženevě) a množství škol středních a odborných (hodinářská v Ženevě).

Švýcarsko jest svobodný stát (republika), jenž skládá se ze 25 krajů (kantonů) se spolkovou vládou v Bernu.

Švýcarský peníz frank má 100 rappů a dle našich peněz rovněž jako frank francouzský = 95 h.

Hlavní město je *Bern*, sídlo vlády, má 50 tisíc obyvatelů. *Curych* (60 tisíc), středisko duševního života země; zde žil kazatel Cvingli. V *Basileji* (70 tisíc) konal se po 12 let církevní sněm, a r. 1433. slavně přijati byli tu husitští Čechové, jimž povoleny některé výhody víry jejich se týkající (kompaktáta). *Ženeva* (80 tisíc) je sídlem kvetoucího hodinářství; zde žil Jan Kalvín, vedle Cvingliho zakladatel církve reformované, a Jan Rousseau (Rusó), slavný spisovatel a vychovatel. Jezero Ženevské je 18 hod. cesty dlouhé a 3 hod. široké. Město *Kostnice* (15 tisíc) náleží sice k Badensku, ale jest Švýcarskem obklopeno; zde upálen r. 1415. Jan Hus a rok na to Mistr Jeroným Pražský. Mezi Basilejí a Kostnicí jsou zříceniny hradu *Habsburka*, kolébky císařského rodu rakouského.

Lichtenšteinsko.

Východně Švýcarska na pravém břehu řeky Rýna jest samostatné knížectví Lichtenšteinské, měří skoro 2 *myr*² a má 10 tisíc obyv. Kníže sídlí ve Vídni, kde nalézají se i úřady. Hlavní místo jest *V a d u z*.

Italie.

Království Italské obklopeno jest mořem Středoze­m­ním, jehož části na západě slo­vou moře Ligurské a Tyrrhenské, na jihu moře Jonské, na východě moře Adriatické (Jaderské); severní část Italie hraničí s Francií, Švýcary a Rakouskem.

Znak Italie jest stříbrný kříž v zeleném poli, zemské barvy jsou červená, stříbrná a zelená.

Většina této země jest vysočina; na severu pnou se Alpy, středem téměř celého poloostrova táhnou se Apeniny, odkudž také nazývá se poloostrov Apeninským. Apeniny dosahují největší výšky ve středu Italie, kde slo­vou Abruzzo. V podhoří jejich jest činná sopka Vesuv u Neapole, nižší než naše Sněžka; na ostrově Sicilii je sopka Etna, dvakráte vyšší Sněžky. Větší řeky má jenom severní Italie,

ITALIE

3000 *myr.*
30 *mill. ob.*

z nichž zvláště důležit je Pád (protékající nížinou, zvanou italský ráj) s četnými přítoky, z nichž jmenovati dlužno Addu, známou odvážlivým přes ní přechodem Čechů za krále Vladislava II. r. 1158. Střední Itálií protéká Tibera. Větší jezera jsou: Maggiore (Dlouhé), Komské, Gardské. — Podnebí je teplé; obloha je téměř stále jasná (modré nebe italské). Z pouští afrických vane tam někdy horký, zhoubný vítr (scirocco).

Italie měří 3000 *myr*² (méně než polovice Rakouska) a čítá přes 30 millionů obyvatelů jednoho jazyka (italského = vlašského) a náboženství katolického. K Italii patří ostrovy Sicilie, Sardinie (do nedávna samostatná království), Elba, ostrovy Liparské. Obecné vzdělání pro nedostatek národních škol není valné; ale vysokých škol je 20, bohaté sbírky a památky umělecké (v Římě, Florencii, Benátkách) vábí k sobě učence a umělce celého světa. Staří Římané náleželi k nejvzdělanějším národům starého světa. Ze starých římských výtečníků pamatovati dlužno řečníka Catona, básníky Horatia, Ovidia, Virgilia, Senecu. Z italských spisovatelů starší doby vynikli pěvec Petrarca, povídkář Boccaccio (Bokačio); hvězdář Galilei, přírodopytci Galvani a Volta; básník Leopardi; sochař a malíř Michal Angelo, sochař Canova, malíř Rafael; hudební skladatelé Palestrini, Bellini, Donizetti, Rossini, Verdi.

Obyvatelstvu poskytuje výživy polní hospodářství, na severu dokonalejší než na jihu. Daří se tu pšenice, rýže, kukuřice (z níž připravuje se polenta, kaše z krupice kukuřicové, národní jídlo italské), víno, jižní ovoce, olivy, bavlník, datlovník, mandle, svatojanský chléb; hedvábnictví, včelařství (vlašská včela); lukařství je na vysokém stupni, louky dávají 6—7 sečí do roka; známý je mramor kararský, housle kremonské, salámy (oslí) veronesské.

Italský peníz lira po 100 centesimech = našim 95 h.

Hlavní město, věčný *Rím* (skoro $\frac{1}{2}$ millionu obyvatelů) je sídlem římského papeže a italského krále. Město rozkládá se na sedmi pahorcích. Z paláců vyniká Vatikán, sídlo papežovo, na pravém (západním) břehu řeky Tibery, má 10.000 komnat, umělecké museum a obsáhlou knižnici (mezi 24.000 rukopisy a 300.000 knihami věci týkající se i Čech); vedle jest největší chrám na světě, chrám sv. Petra. Král sídlí v paláci Quirinalském na levém (východním) břehu Tibery. *Milán* má 450 tisíc obyvatelů; krásný chrám z bílého mramoru. *Turin* má přes 330 tisíc lidí. Přístavní město *Janov* (Genua) (přes 200 tisíc) je rodištěm slavného objevitele Ameriky Krištofa Kolumba. *Benátky* (150 tisíc) leží v moři na 120 ostrovech, v ulicích jezdí se v černých loďkách, jimž gondoly říkají; na náměstí sv. Marka stojí proslulý chrám sv. Marka (na věži holubi). *Florence* (200 tisíc) jest jedno z nejkrásnějších měst s bohatými sbírkami uměleckými. *Pisa* má šikmo stavěnou věž; v tomto městě král český Karel I

ocitl se při vzpouře měšťanů v nebezpečí života. U paty téměř stále kouřícího a lávu soptícího Vesuvu rozkládá se překrásná **Neapol**, největší město italské (550 tisíc lidí); Vesuv r. 79. po Kr. zasypal tam popelem a lávou města Herkulanum a Pompeji, která se nyní opět vykopávají; nedaleko Neapole je Psí jeskyně (kyseлина uhličitá). Na Sicílii je hlavní město **Palermo** (200 tisíc), má nejteplejší podnebí ze všech měst evropských.

San Marino.

San Marino jest malé horské město na východním břehu naproti Pise. Jest samostatnou republikou pod ochranou království Italského. obsahuje přes $\frac{1}{2}$ myr² (60 km²) a čítá více než 8000 obyvatelů.

Španělsko.

Království Španělské hraničí na severu s Francií a malou republikou Andorrskou, zálivem Biskajským, na západě s oceánem Atlantickým a královstvím Portugalským, na jihu s Atlantickým oceánem, s Gibraltarem (čti: Džibrelter; nedobytná

pevnost s malým skalnatým okolím, náležející Anglii), s mořem Středozezemním, jež oblévá Španělsko i na východě.

Znak Španělska obsahuje tři erby, ovinuté řetězem zlatého rouna, a jest držen dvěma lvy; zemské barvy jsou červená a žlutá.

Španělsko celkem jest vysočina, kolem horami ovroubená; jen při řekách jsou úrodné nížiny. Na hranici francouzské strmí velehory Pyreneje (od nich poloostrov slove Pyrenejským) s nejvyšší horou Maladetta (3400 metrů); na západě prostírají se hory Kantaberské, Asturské a Galické. Na jihu lemuje zemi pohoří Granadské s nejvyšší horou Španělska Mulahacen (3500 *m*). Největší řeky jsou Duero, Tajo (čti Tacho), Guadiana, Guadalquivir na rovině Andaluské, Ebro v rovině Aragonské. — Podnebí jest různé, na severu mírnější, na jihu podobno jest teplo letní vedru africkému; místy nepadá nikdy sníh.

Španělsko jest o málo menší než Rakousko (5000 *myr*²) a obyvatelstva má 18 millionů. Mimo evropské ostrovy Baleary má Španělsko při Africe ostrovy Kanárské. — Španělové náležejí ke kmeni románskému a jsou skoro vesměs náboženství katolického; jsou hrdí, vážně přísní, vytrvalí, ale i vášniví; ve vzdělání zůstali daleko pozadu za svými předky z XV. a XVI. století, kdy španělská řeč, mrav a kraj

byly oblibeny po celé Evropě. Školství národní i vyšší je zanedbáno; vysokých škol je 10. Ze starších španělských spisovatelů vynikal Lope de Vega, spisovatel divadelních her, z novějších José Zorilla; sochař Alvarez.

Obyvatelstvo živí se v nížinách rolnictvím; obilí stačí pro domácí potřebu. na jihu klidí se rýže, cukrová třtina, jižní ovoce (mandle, datle, svatojanský chléb, citrony, oranže, fíky, hojnost oliv), šafrán a výborné víno (malaga). Z dobytka nejznamenitější jsou ovce merinos s jemným lesklým rounem, jichž chová se až 25 millionů kusů, andaluzský kůň, osli a mezci; z drůbeže černé španělské slepice. U Gibraltaru jediné v Evropě žijí opice. Z kovů dobývá se nejvíce rtuti (u Almadenu). Obchod a průmysl poklesly. Na pobřeží provozuje se rybářství.

Peněžní jednotka ve Španělsku jest peseta, která se rovná francouzskému franku.

Hlavní město *Madrid* má skoro $\frac{1}{2}$ mill. obyv., leží na vyprahlé písčité a neúrodné rovině skoro uprostřed poloostrova; mimo továrny na doutníky má málo průmyslových závodů. Kolem města jsou letohrady, mezi nimi vyniká zvláště stkvělý královský hrad Eskorial. *Barcelona* (270 tisíc ob.), největší přístavní město a první tovární a obchodní město země (zboží železné a lavičkové). *Valencie* (170 tisíc ob.) v krajině pečlivě zdělané, ráji se podobající. Vinice u *Malagy* (130 tisíc ob.) pokrývají pobřeží do značné výše; velmi silné víno, odtud zvané, doporučuje se nemocným. Nedaleko *Granady* leží

trosky znamenitého zámku *Alhambry*. V *Seville* je největší továrna na zboží tabákové v Evropě. V *Cordově* robí se světoznámé kůže na obuv. Ve *Valladolidě* zemřel Kolumbus. U *Almadenu* (= bane) jsou nejbohatší rtuťové bane v Evropě. *Tarifa* jest nejjižnější město evropské pevniny.

Republika Andorra.

V nepřístupném údolí se všech stran velehorami Pyrenejskými obklopeném jest malá republika Andorra, třináctkrát menší než naše Slezsko (4 *myr*²) a čítající pouze asi 10 tisíc obyvatelů. Zemička tato nemá ani vojska, ani dluhů. Je tu malé město Andorra a 34 vesnice.

Portugalsko.

Království Portugalské hraničí na severu a na východě se Španělskem, na západě a na jihu s Atlantickým oceánem.

Znak Portugalska jest stříbrný štít s křížem zemské barvy jsou bílá a modrá.

Země jest vysočina prostoupená výběžky hor španělských, poněáhl ku břehu mořskému

se sklánějících; nížiny jsou tam jen v porůží řek, jež sem tekou ze Španělska (Duero, Tajo, Quadiana). Podnebí je teplé.

Portugalsko obsahuje 930 *myr*², i je skoro dvakrát větší Čech, ale obyvatelů má méně než Čechy, necelých 5 mil., kmene románského, náboženství katolického. Portugalci mají také zámořské državy: v Africe ostrov Madeiru, v Asii v Přední Indii, polovinu ostrova Timoru a jiné osady. Ostrovy Azory v Atlantickém moři náležejí rovněž Portugalsku. Vzdělanost, zejména obecného lidu, jako ve Španělsku je na nízkém stupni; universita jest jediná, vysoká škola technická rovněž jediná.

Půda portugalská jest sice velmi úrodná, jsouc svažována řekami a hojnými dešti z mračen od moře přicházejících i na horách se srážejících, ale velmi skrovně zdělávána. Daří se tam hojně obilí, rýže, kukuřice, víno (portské) a jižní ovoce, řepa cukrová; vyrábí se olej.

Portugalský peníz reis = $\frac{1}{2}$ haléři; 1000 reisů (milreis) = 5 K 33 h.

Hlavní město *Lissabon* je nejzápadnější město pevniny evropské, má 250 tisíc obyvatelů, vystupuje na sedmi pahorcích a poskytuje se strany mořské pohled tak zajímavý, že k němu jen rozkošná poloha Cařihradu a Neapole i Janova přirovnati se může. Město postiženo bylo 1. listopadu 1755. strašlivým zemětřesením, jímž bylo téměř zničeno a při němž 60.000 lidí zahynulo; totéž opakovalo se 11. listop.

1858. — Oporto (100 tisíc ob.) provozuje rozsáhlý obchod vínem (oportským či portským). Technika. — V Coimbre jest universita.

Belgie.

Království Belgické hraničí na severu s Holandskem (Nizozemím), na východě s Německem a Lucemburskem (náležejícím Hollandsku), na jihu s Francií a na západě s mořem Severním.

Belgie má ve znaku lva; barvy zemské jsou červená, žlutá a černá.

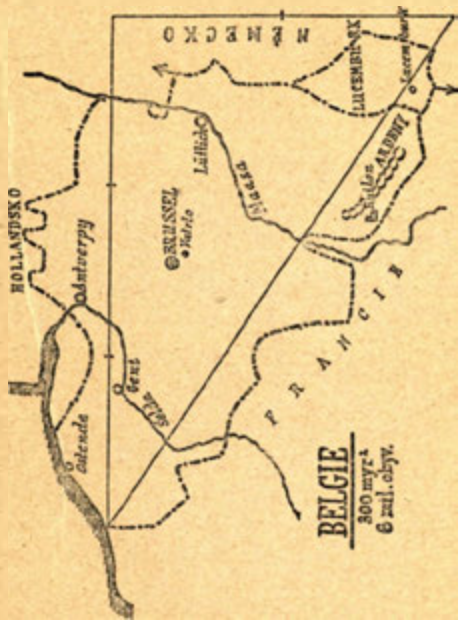
Severní část země jest úžina, na jihu rozkládá se nevysoké pohoří Ardenské. Belgií protékají řeky Maasa a Šelda (Skalda).

Belgie má 300 *myr*² (je větší než Morava se Slezskem) a čítá přes 6,000.000 obyv. národnosti francouzské a flámské, náboženství katolického. Belgie jest ze všech zemí evropských nejhustěji zalidněna.

Hospodářství polní je na vysokém stupni; z průmyslu vynikají výrobky lněné a bavlněné. Světoznámé je krajkářství (bruselské krajky), sklářství a železářství. Dobývá se hojnost železa a uhlí.

V Belgii mají peníze jako ve Francii; frank po 100 centimech platí 95 našich h.

BELGIE

300 myl.
600 kil.

Hlavní město **Brussel**, jedno z nejkrásnějších měst v Evropě, má 200 tisíc obyvatelů, 14 bran, 27 mostů, 42 kostely, universitu. Nedaleko (2 míle = 15 km) jest ves Vatrlo (Waterloo), kde r. 1815. poražen byl Napoleon I. od Angličanův a Prusákův. Antverpy (Antorf) má 240 tisíc obyvatelů a r. 1422. založenou malířskou akademii. Luttich (160 tisíc obyvatelů) je znám továrnami na výrobky ocelové, zejména na zbraně. Gent (150 tisíc obyv.) s mnohými továrnami, je rodištěm císaře Karla V. Ostende, opevněné přístavní město a světoznámé mořské lézně. Bouillon, hrad Bohumíra Bouillonského, krále Jerusalemského, známého z křížových výprav.

Hollandsko.

Království Hollandské (Nizozemí) hraničí na východě s Německem (pruským Westfálskem a Hanoverskem), na jihu s Belgií, na západě s mořem Severním.

Znak Hollandska jest zlatý korunovaný lev v modrém poli; zemské barvy jsou červená, bílá a modrá.

Země jest nížina, jež částečně leží níže než hladina mořská; musí tudy býti země proti moři ochráněna umělými hrázemi. Svlazována jest řekami Šeldou. Maasou a Rýnem, jenžto pěti rameny do Severního moře ústí.

Hollandsko má rozlohy 325 *myr*² a čítá přes 4,900.000 obyvatelů kmene germánského, náboženství protestantského (kalvínského $\frac{3}{5}$) a katolického ($\frac{2}{5}$). Hollandané jsou povahy klidné, vypočítaví, vytrvalí, šetrní a pořádku milovní. Vzdělání poskytují 3 university, 51 gymnasií a množství škol národních. Ze všech umění proslavilo se Nizozemí nejvíce malířstvím, zejména malíři Rubens, van Dyck, Rembrandt známi jsou po celém světě.

Hlavní výživy poskytuje zemědělství. Jednotlivé zálivy i celá moře (Zujderské) vysušily se k účelům hospodářským. Pěstuje se obilí, len, konopí, mořena, tabák, chmel, zelenina (cibule tulipánové, jež prodávaly se před dvěma sty léty i za tisíce, za jednu cibuli ku př. zapláceno 13.000 zl.); chov dobytka je znamenitý, rovněž i rybářství (tresky a sledi), průmysl (lodi), obchod s osadami (kterých má Hollandsko v rozloze 15.000 *myr*², tedy 50krát větší než je samo, s 25,000.000 obyvateli).

Hollandsku náleží též vévodství Lucemburské, jež druhdy patřilo ke království Českému.

Hollandané počítají na zlaté; 1 hollandský zlatý dělí se na 100 centův a má dle našich peněz 1 K 98 h.

Hlavní město v Hollandsku je Amsterdam; král (nyní královna Viléma) však sídlí v Haagu,

Amsterodam má 450 tisíc obyvatelů; město je rozloženo na 90 ostrovech a má 300 mostů („severní Benátky“), má přístav na 1000 lodí. **Haag** (170 tisíc) má nový palác královský, museum s obrazárnou a velikou knižnici (100 tisíc knih); u břehu mořského jsou známé lázně **Seveningen**. **Roterdam** (222 tisíc), druhé obchodní město země. V **Naardenu** zemřel 15. listopadu 1670. slavný Čech Jan Amos Komenský. V **Zaardamu** r. 1691. pracoval ruský car Petr jako prostý tesař.

Velká Britanie.

Království Britské na všech stranách obklopeno jest Atlantickým oceánem; na jihu oblévá je Kanál la Manche (la Manš), na východě Severní moře. Britanie skládá se hlavně ze dvou ostrovů, Irska a Anglie se Skotskem, na kterých jsou tři království: Anglické, Skotské a Irské.

Barvy říše velkobritské jsou bílá, červená a modrá.

Anglie jest většinou pahorkovitá planina, na východě úrodná rovina; Skotsko jest vysočina, Irsko jezerní a lučinatá rovina. V Anglii prostírá se vysočina **Cornwalská** (Karnuálská) a **Waleská** (Uelská); na severu Skotska zvedají se hřbety hor **Kaledonských**. Břehy, zvláště západní, jsou velmi členité a tudíž námořnictví velmi příznivé. Anglie jest největší

námořní mocí na zemi. — Nejdůležitější řeky jsou: v Anglii Temže, ve Skotsku Clyde (Klajt), v Irsku Shanon (Šenen). — Podnebí jest mírné; téměř po celý rok bývají tu husté mlhy a hojné deště.

Britanie obsahuje přes 3000 *myr*², je tedy o něco větší než polovice Rakousko-Uherska, a čítá přes 35,000.000 obyvatelů, z nichž $\frac{2}{3}$ Angličanů, $\frac{1}{3}$ Irův a Skotů. Větší část obyvatelstva hlásí se k církvi anglikánské, Skotové jsou protestanté, Irové katolíci. Všichni tři národové mluví téměř vesměs řečí anglickou; pouze 38 tisíc Irů zná toliko irsky. Irové jsou národ utiskovaný. Angličané vzdělaností a námořskou svou mocí rozšířili panství své po všech dílech světa, kde mají území na 260.000 *myr*² a 350,000.000 obyvatelů; je to zejména Přední a část Zadní Indie v Asii, Britská Amerika, Kapsko v Africe; v Evropě pevnost Gibraltar ve Španělsku a ostrov Malta na jihu Italie.

Anglické písemnictví náleží k nejlepším na světě. Ze starších spisovatelů proslul William Shakespear (Šekspír) svými divadelními hrami, básník Milton, přírodopysce Newton (Ňutn); v novější době básník lord Jiří (Georg) Byron (Bayrn), Tennyson, povídkář Dickens, Walter Scott, přírodopysce Darwin; vynálezce lokomotivy Jiří Stephenson.

VELKÁ BRITANIE

3000 myř²

35 mil.ob.

Britanie je nejbohatší a nejprůmyslnější země na světě i prvním obchodním státem na celé zeměkouli. Hospodářství je pokročilé; ku pracím hospodářským užívá se hojně parních strojů. Koně angličtí jsou po arabských nejlepší, hovězí dobytek je výborný, anglické plemeno vepřové (yorkske, vindsorske) jest i u nás hledáno, ovce (léstrské), kury (anglický bojovný kohout). Z nerostů dobývá se množství železa a uhlí, proto má Anglie nejvíce továren na zboží ocelové a na stroje, které se do celého světa rozvážejí. Surová bavlna, která se přiváží z osad, zdělává se v četných továrnách na bavlněné zboží.

Angličané počítají peníze na libry šterlinku; libra má 20 šilinků, šilink 12 pence. 1 libra = 24 K ve zlatě.

Hlavní město Anglie *Londýn* jest největší město na světě, má více než 4,200.000 obyvatelů, je střediskem námořního obchodu, má množství nádherných palácův a budov. Náměstí jsou drnem a stromovím porostlá. Velikých parků má Londýn sedm (největší Hydepark). Pod řekou Temží vedeny jsou dva tunely, pod celým městem jde železná dráha. Chrám sv. Pavla je po Petrském v Římě největší na světě. Universita; škol a ústavů vzdělávacích, dobročinných jest na 4000. V někdejší tvrzi a vězení (Tower) je nyní zbrojnice. *Liverpol* (Lívrpúl) je druhé obchodní město říše, první přístav říše s 600 tisíci obyvatelů, má 50 kostelův; odtud ubírá se většina evropských vystěhovalců do Ameriky.

Manchester (Menčestr) je hlavní sídlo anglického bavlnictví (látka menčestr), má 600 tisíc obyvatelů a 3000 továren. **Birmingham** má 500 tisíc obyv., po Menšestru nejdůležitější tovární město anglické, zde na zboží kovové. V **Oxfordě** je nejstarší a nejslavnější universita anglická (založená r. 1050.); na ní přednášel ve XIV. století Jan Wiklef, a mezi Čechy, kteří tam tehdy četně studovali, byl i Mistr Jeroným Pražský, za rok po smrti Husově rovněž v Kostnici upálený.

Ve Skotsku je hlavní město **Edinburk**, má skoro 300 tisíc obyvatelů, universitu, hvězdárnu; staví se tam i 10patrové domy. **Glasgow** (Glesko), největší (600 tisíc ob.) a nejprůmyslnější město ve Skotsku, jest jedno z nejpěknějších měst v Evropě.

V Irsku je hlavní město **Dublin**, sídlo irského mí-tokrále, katolického a protestantského arcibiskupa, se 300 tisíci obyvatelů; město je prastaré, úhledné a pravidelně stavěné.

Dánsko.

Království Dánské obklopeno je na třech stranách oceánem Atlantickým, jehož východní část slove moře Baltické, západní moře Severní. Úžiny spojující obě moře nazývají se Skager Rak a Kattegat. Na jihu hraničí Dánsko s Německem.

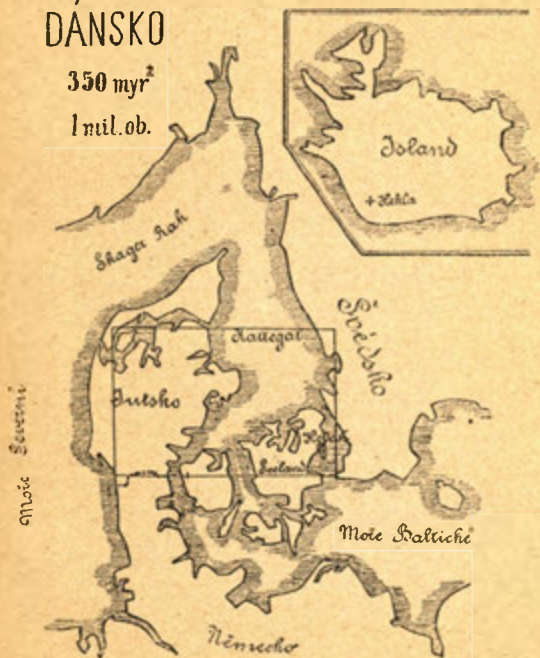
Znak země je blankytný lev v stříbrném poli; barvy jsou bílá a červená, jako u nás v Čechách.

Země jest rovinatá nížina, na západní a severní straně bažinatá, močálovitá a písčinatá. Řeky jsou nepatrné; je tam též několik jezírek.

DÁNSKO

350 myr²

1 mil.ob.

Dánsko samotné (poloostrov Jutský) s Dánskými ostrovy má rozlohy 350 myr^2 a čítá přes 1 million obyvatelů kmene germánského a náboženství protestantského (lutheránského). Vzdělanost a osvěta jsou v Dánsku na vysokém stupni. Ku Dánsku patří ostrov **Island**, nejsevernější to část Evropy, dvakrát tak veliký jako Čechy; je to planina, na níž nalézá se množství vyhaslých i činných sopek, z nichž nejznámější je Hekla. Horké prameny vystřikují do výše až 30 m. Obyvatelů — na pobřeží — čítá podivný tento ostrovní velikán jen 80 tisíc. Mimo Island má Dánsko ostrovy Fary (Far-Öy = ostrovy ovčí), pusté pobřeží severní Ameriky (Grónsko, Grönland), ostrovy u Asie a část Afriky, takže celkem měří 2400 myr^2 a má přes 2 milliony obyvatelů.

Nejpřednější živností jsou orba, chov dobytka a rybářství. Z nerostů dobývá se jen křída a rašelina.

V Dánsku, jakož i ve Švédsku a Norsku, počítají na koruny. 1 skandinávská koruna dělí se na 100 öřů a — 1 K 32 h.

Hlavní město v Dánsku **Kodaň** na ostrově Selandě s 300 tisíci obyvatelů jest jedno z nejkrásnějších měst v Evropě, má čtyři královské paláce; v jednom z nich jest obrazárna a museum, v druhém akademie umění a botanická zahrada, ve třetím zbrojnice; je tam též universita a jiné školy.

Svédsko a Norsko.

Království Švédské a Norské (Norvéžské) rozkládají se na poloostrově Skandinavském. Hraničí na východě s Ruskem a Baltickým mořem, na jihu se Skagerrakem a Kategatem (průlivy, vedoucími ze Severního do Baltického moře), na západě s oceánem Atlantickým, na severu s mořem Ledovým.

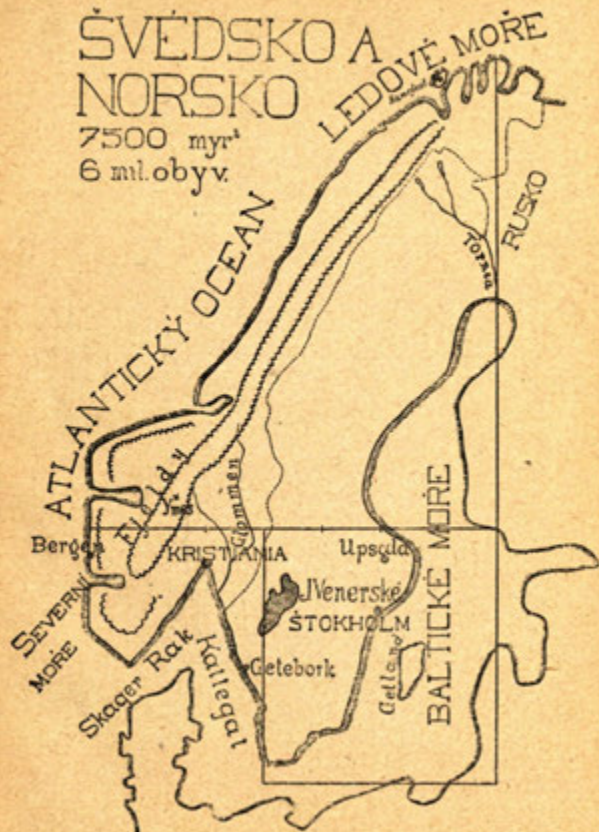
Znak Švédska má čtyři pole, z nichž ve dvou jsou 3 koruny, v ostatních 2 červený lev ve zlatém poli; barvy zemské jsou modrá a žlutá. Norsko má zlatého lva v červeném poli s kopím sv. Olafa v přední tlapě; národní barvy jsou červená a modrá.

Poloostrov jest většinou vysočina, jež má sklon k moři Baltickému. Nejvyšší výšky dosahují hory v jižním Norsku a slovou tu Fjeldy; v nich strmí nejvyšší hora Ymes (2600 m). Země má množství jezer; největší jest Venerské, jež pokrývá plochu muohem větší než rakouské Slezsko, 55 myr²; řek jest mnoho, ale malých a nesplavných (Glomen, Tornea). Podnebí není příliš studené působením teplého golfského proudu mořského; zima je sice dlouhá a tuhá, ale léto krásné a teplé — jara a podzimu není. Na severu trvá nejdelší den 2 $\frac{1}{8}$ měsíce a nejdelší noc rovněž 2 $\frac{1}{8}$ měsíce; tato jest osvětlována severní září.

Skandinavie je sice větší než Rakousko (7500 myr²), ale obyvatelstva má jen o něco málo více, než království České (přes 6 mil-

ŠVEDSKO A NORSKO

7500 myr³
6 ml.obyv.

lionů); je tedy Skandinavie nejřídčeji zalidněna ze všech zemí evropských. Obyvatelstvo náleží ku kmeni germánskému; švédský jazyk různí se od norského, který více podobá se dánštině. V studených končinách severních sídlí málo Čudů (Finů) a Lopařů (Laponcův). Skandinávci jsou náboženství protestantského (lutheránského).

O vzdělání obyvatelstva výborné jest postaráno; každý tam umí čísti a psát. Tři university, 120 vyšších škol a mnoho škol národních rozšiřují vzdělanost. Švédové i Norové jsou lid statečný, silný, mravný; nejsou nijak podobni oněm předkům svým, kteří v XVII. století vlast naši tak krutě sužovali.

Z norských spisovatelů vyniká básník Björnson; ze švédských básník Tegnér, povídkářky Carlénová a Schwarzová, přírodozpytec Linné.

Obyvatelstvo živí se rolnictvím a lukařstvím; daří se tam zvláště obilí, brambory, tabák. Chov dobytka pěstuje se nyní zdárně po způsobu alpském. Ryb (sleď) jest hojně. Vydátný jest lov na medvědy, vlky, lišky, rysy, vydry, tuleně. Lopařům poskytuje hlavní výživy sob. Z nerostů dobývá se hlavně železo (nejlepší v Evropě), měď, stříbro, kamenné uhlí. Ze dřeva robí se zvláště švédské sirky, které po všem světě se rozesílají.

Hlavní město ve Švédsku je *Štokholm* (250 tisíc obyv.); jest vystavěno na několika ostrovech;

sídlo krále, společného Norům i Švédům; v knižnici tamější chovají se české knihy a rukopisy, které tam ve válce 30leté z Čech byly odvezeny. V Upsale jest nejstarší švédská universita. Přístav v Geta-borku.

V Norsku je hlavní město *Kristiania*, v krásné poloze, se 150 tisíci obyvatelů, zámožné obchodem dřívím a železem. Bergen je důležité obchodní město. Nejsevernějším městem evropským jest Hamrfest, kde nejdelší noc trvá 2 $\frac{1}{2}$ měsíce.

Řecko.

Království Řecké na jihu otočeno jest mořem Středozeumním, na západě a na východě částmi téhož moře, mořem Jonským a Egejským; toliko na severu souvisí s pevninou, Tureckem. Země dělí se ve tři části: severní Thesalii, střední Rumelii (Livadii, Hellas) a jižní Moreu (Pelopones).

Znak Řecka je stříbrný kříž v blankytném poli; národní barvy jsou modrá a bílá.

Řecko je téměř veskrze hornatina s nečetnými údolími a rovinatými vysočinami. Paměti-hodna jest hora Olymp, domnělé sídlo starých řeckých bohů; průsmyk Thermopylský, kde hrdinný Leonidas, král spartanský, se 300 muži postavil se na odpor nesčetným plukům Peršanů; pohoří Parnas, na jehož úpatí za starověku byly Delí se slavným chrámem,

při němž sídlely věstkyně. (Nyní znamená slovo Parnas básnictví; vystoupiti na Parnas = státi se básníkem.) Řecko je nejčlenitější část poloostrova Balkánského; dělí se v několik poloostrovův a ještě více ostrovů, z nichž zvláště vynikají hornaté, ale úrodné ostrovy Jonské: Korfu (s letohrádkem † rakouské císařovny a české královny Alžběty), Kefallenia, Zante; ostrovy Kyklady v Egejském moři: Andro, Naxo, Paro; veliký ostrov Euboea (Negroponte). Nejdůležitější zálivy jsou Korintský a Eginský (Athenský). — Řek je dosti, ale nepatrných, pobřežních, pro plavbu nevhodných; mnohé z nich v létě vysychají. Největší řeka řecká jest Aspropotamos. — Podnebí jest celkem mírné a zdravé; na pobřeží nepadá nikdy sníh, hory však bývají i v létě sněhem pokryty; v létě bývá tam úmorné parno.

Řecko jest větší než Čechy (650 *myr*²), ale má pouze $2\frac{1}{4}$ millionu obyvatelů kmene řeckého (hellenského) pomíšeného se Slovany a Romany, náboženství řecko-katolického.

Starí Řekové byli nejvzdělanějším národem na světě; naše nynější vzdělanost založena je na vzdělanosti Řeků, jejichž řeči učí se podnes na gymnasiích. Zvláště vynikali: básník Homer, bajkář Ezop, dějepisci Herodot a Xenofon, řečník Demosthenes, mudřec Sokrates a jeho nejvýtečnější žák Plato, mudrci

Aristoteles, Diogenes, Pythagoras a mnozí stavitelé, sochaři, hudebníci. V XV. věku zmocnili se Řecká Turci a neustálými boji s nimi vysílili se Řekové, že zůstali pozadu i ve vzdělanosti; teprve od r. 1830., kdy svrhli jeho turecké, pomalu se zotavují. Školství se zvelebuje. University jsou dvě: v Athénách a na Korfu.

Obyvatelstvo živí se polním hospodářstvím, zejména pěstěním tabáku, mořeny a bavlny. Nejdůležitější jest vinařství, zejména pěstování malých hroznů (sušené vinné hrozny). t. zv. korintek, které zároveň s jižním ovocem (fíky, mandle, citrony, pomorance) u velikém množství do ciziny se vyvážejí. Důležité jest i pěstování oliv a moruší.

Polovice půdy dosud není zdělána. Průmysl a obchod jsou nepatrné; naproti tomu zámořský obchod jest dosti živý. Řekové jsou známí i za hranicemi své vlasti jako výborní, ač ne vždy poctiví obchodníci.

Řecký peníz drachma dělí se na 100 „lepta“ a = francouzskému franku.

Hlavní město *Athény* má přes 100 tisíc obyvatelů, leží v krásné, horami obklíčené rovině. Ve starověku byly Athény městem velice slavným; slávu jeho po dnes hlásají zříceniny starých chrámů a jiných, druhdy nádherných budov. Jiné památné město byla Sparta, nyní Mistra zvaná. Nauplia, do r. 1834. sídlo krále a vlády řecké.

Turecko.

Císařství Turecké (sultanat Turecký, říše Osmanská) hraničí na severu s Rakouskem (Bosnou), Srbskem a Bulharskem, na západě s Černou Horou a mořem Adriatickým, na jihu s Řeckem a mořem Egejským, na východě s mořem Marmarským (Bílým) a Černým. Země, které v Evropě Turecku dosud zbyly, dělí se v tyto části: Albanii, Makedonii, Rumelii a vých. Rumelii (tato však jen dle jména, poněvadž ji spravuje bulharský kníže).

Znak Turecka jest stříbrný půlměsíc v zeleném poli, turban a dva praporce z koňského ohonu; barvy červená a bílá s půlměsícem.

Povrch Turecka je hornatý; hlavní horstvo jest Balkán. Splavných řek jest málo; největší řeka jest Marica, tekoucí do moře Egejského. Z jezer jsou čelnější Skadarské a Janinské. — Podnebí jest celkem mírné, příjemné a zdravé. v Rumelii a jižní Makedonii v Albánsku však dosti drsné.

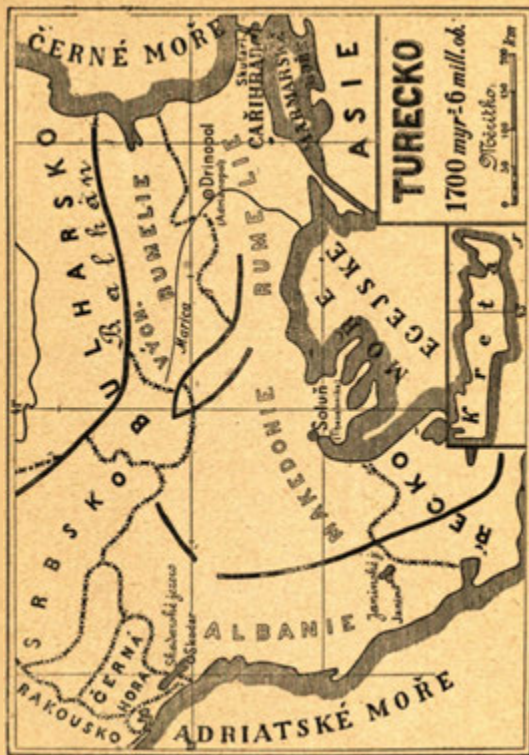
Turecko jest více než třikráte větší než Čechy (přes 1700 *myr*²), obyvatelstva čítá na 6 millionů duší. (V Asii a Africe má sultán či císař turecký země, měřící asi 44.000 *myr*², obývané as 20 mil. duší; tam také hlavní síla Turecka.) Obyvatelstvo evropského Turecka více než s polovice jsou Slované (Bulhaři, Srbové), Turků jsou asi 2 milliony, Řeků 1 million, mimo to četní jsou Albanci (Arnauti, Škipetaři), něco

Čerkesů, z Asie sem nastěhovaných, Rumunův, Arménů, cikánů, židů. Polovice obyvatelstva hlásí se k náboženství mahomedanskému (tureckému, islamu), pravoslavných jsou 2 mil., římsí a řečtí katolíci a židé. Na ostrově Krétě (Kandii) bydlí Řekové, za jichž osvobození od jařma tureckého nedávno bylo bojováno. — O vzdělanosti nemůže tu býti ani řeči; v umění a vědě není pokroku. Toliko stavitelství a hudba poněkud se pěstují.

Ačkoli země jest velice úrodná, přece polní hospodářství nalézá se na nízkém stupni pro nedostatek pracovních sil, peněz a dobrých silnic a drah. Nejvíce pěstují se: pšenice, pohanka, kukurice, tabák (makedonský); z ovocných stromů hlavně slívy, jichž sušené ovoce vyváží se ze země, také olivy, žaludy, duběnky, bavlna se do ciziny prodávají. V mnohých krajinách pěstují se růže, z nichž olej se dobývá a vyváží. Ze zvířectva vynikají osli a mezci; k tomu užívá se bůvolů. V Rumelii jest bílý hovězí dobytek, v Albanii pěkné ovce. Na pobřeží Egejského moře sbírají se mycí houby. Průmysl je nepatrný, pouze kůže (kordovan. safian) a koberce se hotoví; jsouté Turci jako všichni mahomedáni nepřáteli jakéhokoli namáhání, ať tělesného, ať duševního.

Turecký peníz 1 lira ve zlatě má 100 piastrů, 1 piastř = 40 parů. 1 lira = 22 K.

Hlavní město **Cařihrad** má téměř 1 million lidí. Město malebně rozloženo je na sedmi pahorcích jako Řím. Sultán má několik paláců, které tvoří zvláštní část města, zvanou Serail. Přístav slove Zlatý roh. Město jest pouze 1000 m širokým průlivem odděleno od Asie; kolem něho vede úzký průliv, chráněný pevnostmi. (Hlavní hřbitov mají Turci na protějším asijském břehu, ve Skutarech.) Krásný chrám, zasvěcený sv. Zofii za dob panování císařů řeckých, přetvořen nyní v mešitu (kostel) tureckou. Mimo to je tam 400 jiných mešit, několik chrámů řeckých a katolických. Uvnitř města však jsou domy neúhledné a ulice nečisté, v nichž pobíhají celé zástupy polodivokých psů. — V Drinopolu (Adrianopol) jest čilý průmysl, barvení turecké příze. — Soluň (Thesalonika) je rodištěm apoštolů slovanských sv. Cyrilla a Methoděje. — Skadar. Janina.

Srbsko.

Království Srbské hraničí na severu s Uhrami a Slavonií, na východě s Rumunskem a Bulharskem, na jihu s Tureckem, na západě s Bosnou.

Znak Srbska je stříbrný kříž s ohnivými paprsky.

Země jest vysočina. Severní hranici činí řeka Sáva a Dunaj, do Dunaje vlévá se Morava, skládající se z Moravy Srbské a Moravy Bulharské.

Srbsko má rozlohy 486 *myr*², obyvatelstva čítá přes 2 milliony. Dle národnosti jest 87%

Srbův, ostatek Rumuni, Řekové, cikáni. Dle náboženství 98% pravoslavných, ostatek činí katolíci, protestanté, židé a mohamedáni; v čele církevní správy jest metropolita bělehradský se 4 biskupy.

Hlavní výživy obyvatelstvu poskytuje chov dobytka, zvláště vepřového, s nímž vede se rozsáhlý obchod; vepři vypásají se snadno v rozsáhlých listnatých lesích žaludy a bukvicemi. Vzdělanost, orba, řemesla a obchod jsou v počátcích, jak to ani jinak býti nemůže v zemi, která po 500 let sténala pode jhem tureckým. Roku 1389. padl poslední car srbský Lazar v bitvě na Kosově poli (jižně od Srbska) a teprve r. 1878. osvobodili Rusové Srby a Bulhary z nehodné poroby turecké.

Srbský peníz dinar dělí se na 100 parů a = fr. franku.

Hlavní město *Bělehrad* (60 tisíc ob.) s pevností na příkré skále leží při ústí řeky Sávy do Dunaje. Až do r. 1862. měli tam Turci posádku. Město má universitu, učenou společnost, vojenskou akademii a národní divadlo. V předhoří Balkánském leží město *Kragujevac*, kde schází se srbský sněm (skupština).

Černá Hora.

Knížectví Černoohorské (Crna Gora, Montenegro) hraničí na severu s Hercegovinou, na východě

s Bosnou, na jihovýchodě a jihu s Tureckem (Albanií), na západě s Hercegovinou a Dalmacií, na jihu s Dalmacií a nepatrně i Jaderským mořem.

Znak Černé Hory jest dvouhlavý orel s korunou, původně to erb starého carství Srbského.

Země jest velmi hornatá a kamenitá, místy zcela pustá. Všecky řeky a potoky vlévají se do Skadarského jezera na hranici albanské. Uvnitř země jsou dvě menší jezera. Podnebí je místy velmi chladné, pohraniční vrchy bývají i v létě sněhem pokryty; okolo Skadarského jezera a vůbec na jihu je však podnebí teplé jako u moře.

Černá Hora obsahuje jen 90 *myr*² a obyvatelstva má pouze 250.000 (méně než Praha s předměstími). Černohorci jsou slovanští Srbové náboženství pravoslavného, jsou veliké postavy, krásně urostlí, silní, zdraví a otužilí, rozumu bystrého, přímí, dobrosrdeční. Kroj jejich jest velmi malebný a vkusný; beze zbraně vůbec nevycházejí. Vlast svou milují nade vše, a svobody její dovedli chrabrostí svou uhájiti proti nesmírné přesile turecké po více než 400 let, kdy okolní veliké říše podrobeny byly sverepým tímto nepřitelem. — Vzdělání počíná utěšeně zkvétati přičiněním nynějšího knížete Mikuláše I., znamenitého básníka.

Neúrodná půda rodí málo kukuřice a žita; v úrodnějších místech pěstují tabák, ba i ovoce

a víno. Obyvatelstvo živí se hlavně chovem dobytka; chovají pěkné ovce, osly, mezky, kozy, vepře; koňů je málo. V jehličnatých a listnatých lesích zdržují se vlci a medvědi. V novější době pěstuje se hedvábnictví a včelařství. Prodávat domácích výrobků chodí Černohorci do blízkého dalmatského města Kotoru.

Sídelní místo je **Cetyně** (1200 obyv.), jižně od Cetyně je město Bar, sídlo katolického arcibiskupa. U moře je přístavní město Olgun.

Bulharsko.

Knížectví Bulharské hraničí na severu s Rumunskem, na východě s Černým mořem, na jihu s Tureckem, na západě se Srbskem.

Středem země prostírá se pohoří Balkánské (Bulhaři nazývají je Starou Planinou). Pohoří toto je neschůdné, lesnaté, k jihu příkré; má jenom pět průsmyků. Roku 1829. překročili Rusové po vítězné bitvě Balkán u Šumna. Severní hranici země tvoří mocný Dunaj; Východní Rumelií (jižní částí Bulharska) protéká šumná Marica.

Bulharsko s Východní Rumelií obsahuje asi 1000 myr² a má 3,300.000 obyvatelů,

hlavně Bulharů, pak Srbů, Řekův, Arménů, židů. Bulhaři roztroušeni jsou po celé říši Turecké a čítá se jich na 7 mill. Od r. 1396. byli porobky Turků, od nichž bylo jim snášeti hrozný útlak hmotný i duševní. R. 1878. byli osvobozeni od Rusův, a Bulharsko učiněno knížectvím sice samostatným ve vnitřní správě, avšak Turkům povinno odváděti roční poplatek; národ volí si knížete, jež turecký sultán potvrzuje. V srpnu 1885. prohlášena Bulharským národem dosud turecká *Východní Rumelie* za část knížectví Bulharského.

Hlavní výživou obyvatelstva jest orba. Pěstuje se pšenice, kukuřice, rýže, tabák a len, též ovoce a víno, vyrábí se růžový olej (z růží rostoucích na Balkáně) a jemné kůže.

Bulharský peníz lev má 100 sotníků a = fr. franku.

Hlavní město je *Srědec* (či Sofia, 50 tisíc ob.) je sídlem pravoslavného metropolity a katol. biskupa. Turci drželi město od r. 1381.—1878., kdy dobyli ho Rusové pro národ Bulharský. Je tam universita a čilý obchod i průmysl. U moře Černého je Varna s výborným přístavem. V horách Balkánských je silná pevnost Šumen. U paty středního Balkánu jest Trnovo, kde koná se volba bulharského knížete. Plovdiv (Filipopol) je střediskem národních snah bulharských; jsou tam továrny na kůže (safián), tabák, papír; 20 mešit, 8 řeckých kostelů.

Rumunsko.

Království Rumunské hraničí na severu s Ruskem, na západě s Rakouskem a Srbskem, na jihu s Bulharskem, na východě s Černým mořem a Ruskem. Země skládá se ze tří částí: Dobružie, pak Valachie a Multanska, dvou to nížin zakarpatských. Stát Rumunský utvořen byl teprve roku 1859.

Barvy Rumunska jsou modrá, žlutá a červená.

Rumunsko jest rovina velmi úrodná. Podél hlavní řeky Dunaje, která tvoří jižní hranici, jsou nepřetržité a místy na míle široké bažiny a močály, pro což tyto části země jsou nezdravé (zimnice). Dunaj má tu mnoho přítoků, z nichž zvláště důležité jsou Aluta, Seret a Prut. Podnebí je drsné; zimy jsou tam kruté, v létě veliká horka; jara téměř není.

Rumunsko jest tak veliké jako dvoje Čechy a jedna Morava (1200 myr^2), obyvatelstva však je toliko $5\frac{1}{2}$ millionu. Obyvatelé jsou většinou Rumuni (národ vzniklý ze smíšeniny římských vystěhovalců v Podunají s jinými tuzemskými národy). Židů čítá se přes $\frac{1}{2}$ millionu, cikánů $\frac{1}{4}$ mill., též něco Slovanů, Němců, Maďarů; panující náboženství jest pravoslavné. Vzdělanost je v plénkách, ale čile pokračuje. University jsou dvě, v Bukarešti a Jasách.

Roľnictví jest při veliké úrodnosti půdy velmi výnosné. Hlavní plodiny jsou obilí, proso,

RUMUNSKO

1200 myr²

5 $\frac{1}{2}$ mill. obyv.

kukuřice, melouny, víno. Dobytek se pěstuje se zdarem; zvláště prasat je hojnost. Ovocné sady, zejména švestkové, jsou četné. Lesů téměř tu není. Z hornin dobývá se kamenné soli a petroleje; v některých řekách ryžuje se zlatý písek. Průmysl a obchod jsou v cizích rukou. Ze země vyváží se zvláště obilí, slanina, štetiny, střívka.

Rumunský peníz lei (piastr) rovná se hodnotou franku; dělí se na 100 banů (parů).

Hlavní město **Bukarešť** čítá 220 tisíc obyv., má na 400 klášterův a kostelů. Kromě paláce arcibiskupského a některých bojarů (šlechticů) rumunských nemá význačnějších budov a proto nečiní dojem úhlednosti; má však mnoho krásných zahrad. — Jasy (100 tisíc obyv., mezi nimi polovice židů) mají znamenitý obchod, zejména velké trhy obilní a na dobytek. — Tučk o v (Ismail) je silná pevnost na Dunaji. — Galac.

EVROPA.

První díl světa, Evropa, hraničí na severu s Ledovým mořem, na západě s Atlantickým oceánem a částí jeho Severním mořem, na jihu s mořem Středozemním a částmi jeho: Tyrrhenským, Jonským a Adriatickým či Jaderským mořem, pak Egejským a Černým mořem, na východě je moře (jezero) Chvalinské (Kaspické). Evropa na východě souvisí s Asií, jakoby byla jejím velkým poloostrovem.

Půda evropská pne se dvěma třetinami nízko; největší nížina — zaujímající polovici Evropy — jest Slovanská, která se prostírá od Karpat až k Uralu; Severoněmecká mezi Odrou a Rýnem; Francouzská mezi Rýnem a Garonnou; dvě nížiny Uherské a nížina Valašská. Ostatní půda evropská vyniká horstvy, z nichž nejpamětihodnější jsou: *Ural* a *Kavkaz*, které oddělují Evropu od Asie; *Balkán*, *Apeniny* a *Pyreneje* na poloostrovech, které po vysočinách těch mají jméno; *Alpy* mezi řekami Rýnem, Dunajem a Pádem; *Karpaty* od ústí Moravy až k dolnímu Dunaji. Evropa jest nejnížší při ústí řeky Volhy, nejvyšší jest alpská hora Mont

Blank (4800 m). Mnohé splavné řeky, vytékající z nitra evropského na všechny strany, jsou prospěšny obchodu a průmyslu; největší evropská řeka jest Volha, pak Dunaj; nejsevernější řeka jest Pečora; Něva; Visla, Odra, Labe; Rýn, Garonna; Ebro, Rhône, Pád; Dněstr, Dněpr, Don. Jezer jest v Evropě mnoho; největší evropské jezero jest Ladožské v Rusku, Venerské ve Švédsku, Ženevské a Bodamské ve Švýcarsku.

Evropa jest nejčlenitější část starého světa, majíc mnohé vnitřní moře a zálivy, které daleko do souše vnikají, čímž prospívají plavbě. Do moře vybíhají veliké poloostrovy: Pyrenejský, Apeninský, Balkánský a Skandinávský; pak poloostrov Jutský a Krim. V mořích jsou ostrovy: Island, Anglie se Skotskem, největší to evropský ostrov, Irsko, Sicilie, Sardinie, Korsika, Elba, Malta, Kreta.

Podnebí v Evropě jest nejteplejší na jižních ostrovech a poloostrovech, kde málokdy padává sníh. Severní Evropa je studená. Přímořské krajiny mají povětrnost mnohem mírnější než vnitrozemí působením moře a teplého proudu mořského.

Evropa jest po Australii nejmenší ze všech pěti dílů světa, majíc 100.000 *myr*², obyvatelů

má však 360 millionů (po Asii ze všech světa dílů nejvíce). Evropané jsou plemene bílého (kavkazského), pouze $\frac{1}{20}$ náleží plemeni žlutému. Dle národnosti dělí se Evropané: 1. na **Slovany**, k nimž náležejí Rusové, Poláci, Čechové, Lužičtí Srbové, Slovinci, Srbocharváci, Bulhaři; všech Slovanů jest asi 120 millionů; 2. na **Germány**, ku kterým patří Němci, Angličané, Holanďané, Flámové, Dánové, Švédové, Norové; čítá se jich 111 millionů; 3. na **Romány**, k nimž čítají se Francouzi, Italové, Španělé, Portugalci a Rumuni; jest jich 103 mill. Mimo to žijí v Evropě Maďaři, Tataři, Turci, Řekové, Arméni, cikáni a židé. Dle náboženství jest $\frac{1}{2}$ Evropanů katolíků, $\frac{1}{4}$ evangelíkův a $\frac{1}{4}$ pravoslavných; mimo křesťany žije tu asi 6 millionů mohamedánů, 5 mill. židův a 1 million pohanů.

Evropané vynikají nade všechny národy svou vzdělaností, hospodářstvím a hornictvím, průmyslem i obchodem. Osady Evropanů jsou ve všech dílech světa. Nejvíce lidí v Evropě živí se polním hospodářstvím. Z divokých zvířat žijí tu již jen medvědi, vlci a lišky, na jihu šakal; z domácích zvířat vynikají britští koně, španělské ovce, švýcarský skot. — Na Alpách žijí divoce kamzíci, v jižních krajinách želvy. — Z nerostů dobývá se nejvíce uhlí a železa; nejdůležitější hornická místa jsou: na

uhlí New-Castel v Anglii, na stříbro a olovo Příbram v Čechách, na sůl Velička v Haliči, na zlato Jekatěrinburk v Uralu, na rtuť Almaden ve Španělsku.

Obchodníci evropští prodávají tovary své po celém ostatním světě. Vyvážejí do ciziny hlavně oděvné látky, stroje a průmyslové výrobky; přivážejí z horkého pásu bavlnu, moučku z cukrové třtiny, kávu, rýži, čaj, kakao, tabák, barvicí dřeva, slonovinu, zlato. Obchod podporován jest železnicemi, silnicemi, telegrafy, průplavy; železnice má poměrně nejvíce Belgie.

Nejmocnější státy v Evropě (velmoci) jsou: Rusko, Rakousko, Francie, Německo, Velká Britanie a Itálie; nejmenší samostatné státečky jsou: Andorra, Lichtenšteinsko, San Marino a Monako.

Státy, ve kterých vládne dědičný panovník, nazývají se monarchie. Evropské monarchie jsou: 1. císařství Rakousko-Uherské (hlavní města Vídeň a Pešťbudín), 2. císařství Ruské (Petrohrad), 3. císařství Německé (Berlín), 4. císařství Turecké (Cařihrad), 5. království Italské (Řím), 6. království Španělské (Madrid), 7. království Portugalské (Lisabon), 8. království Belgické (Brussel), 9. království Hollandské (Haag), 10. království Britské (Londýn), 11. království Dánské

(Kodaň), 12. království Švédské a Norské (Štokholm a Kristianie), 13. království Řecké (Atheny), 14. království Srbské (Bělehrad), 15. království Rumunské (Bukarešt), 16. knížectví Černoohorské (Cetyně), 17. knížectví Bulharské (Srědec), 18. knížectví Lichtenšteinské (Vaduz), 19. knížectví Monacké (Monako). Státy, ve kterých lid volí si na čas v čelo vlády předsedu (presidenta), slovou republiky. V Evropě jsou republiky: 20. republika Francouzská (Paříž), 21. republika Švýcarská (Bern), 22. republika San Marino, 23. republika Andorra.

OBSAH.

	Strana
1. Rakousko-Uhersko	3
2. Rusko	13
3. Francie, Monako	19, 25
4. Německo	26
5. Švýcarsko, Lichtenštejn	38, 42
6. Itálie, San Marino	42, 47
7. Španělsko, Andora	47, 50
8. Portugalsko	50
9. Belgie	54
10. Hollandsko	57
11. Velká Británie	61
12. Dánsko	66
13. Švédsko a Norsko	70
14. Řecko	74
15. Turecko	79
16. Srbsko	83
17. Černá Hora	84
18. Bulharsko	88
19. Rumunsko	90
EVROPA	94
